

Inspiration och idéer för
utomhusundervisning
på golfbanor

GOLFBANAN SOM
UTOMHUSKLASSRUM

Sterk

Hävning i golfbanans dammar. Foto: Maria Strandberg

FÖRORD

När golfbanan blir ett klassrum och bidrar till bättre skolundervisning och roligare skolarbete gör golfen sin kanske största samhällsnytta. Forskning visar att elevernas kunskaper blir mer bestående och att de presterar bättre när utomhusmiljön är en del av undervisningen. Utomhus kan alla teman och ämnen göras levande utifrån kraven i läroplanen.

Tillgången på grönområden och tätortsnära natur lämplig för utomhusundervisning krymper ständigt som en konsekvens av exploatering och förtätning i våra tätorter. Bristen på tillräckligt stora lämpliga ”gröna” ytor nämns ofta i diskussionen kring utomhuspedagogik. Golfanläggningar kan i det här sammanhang erbjuda ”gröna” variationsrika ytor för utomhusundervisning med goda exempel på natur- och kulturmiljöer med en rumslig mångfald under alla årstider. Genom att skapa ökad tillgänglighet och delaktighet för skolor i lokalsamhället kan golfanläggningar erbjuda fler barn och unga tillgång till en värdefull närnatur och på så sätt förstärka golfens roll i samhället.

I den här foldern berättar vi kort om projektet ”Golfbanan som utomhusklassrum” där vi studerat hur golfbanan kan användas som klassrum för undervisning i skolans alla ämnen. Jag hoppas att de tips vi ger på praktiska övningar ska inspirera både lärare på våra skolor samt juniorledare inom golfen. Jag vill också tipsa om vår video som visar när elever från Smedsby skolan i Motala bekantar sig med sitt nya klassrum på Motala golfklubb. Du kan se videon här: <https://www.sterf.org/sv/projects/project-list/go-outdoors-and-use-the-golf-area-in-a-pedagogical-way>

Maria Strandberg
Direktör STERF

Relaterade Globala Mål för hållbar utveckling

Samling under päronträdet på Motala Golfklubb. Foto: Anna Cervin

INLEDNING

Genom ett projekt finansierat av STERF har Motala Golfklubb och Smedsby skola i Motala kommun, under läsåret 2017 – 2018 haft möjlighet att utbilda sig i utomhuspedagogik. Smedsby skola är en F-6 skola (förskoleklass – årskurs 6) med natur-, utomhus- och friluftspåprofil. Motala Golfklubb har välvilligt ställt sina naturområden till skolans förfogande, vilket har möjliggjort att elever och lärare fått uppleva områden med olika intressanta biotoper inom ramen för golfarenan.

Motala Golfklubb är belägen cirka fem kilometer söder om Motala. Den erbjuder en bana med tre slingor med totalt 27 hål i varierad terräng. Golfklubben har bistått med en portabel eldstad där man lagat mat och som också fungerat som en plats och lärmiljö dit elever och lärare har kunnat återvända och uppleva återseendets glädje. Detta har skapat trygghet och en känsla av igenkännande, man vet var samlingsplatsen är, var man ska placera sin ryggsäck, var man kan hämta litteratur och lappar. Golfklubbens personal har välvilligt stått till förfogande för att lära eleverna de första grunderna i att spela golf samt vad som gäller när man vistas inom ett golfområde.

Att arbeta med utomhuspedagogik som verktyg är ett komplement till traditionell undervisning vilket innebär andra möjligheter än undervisning i klassrummet. Därför är det viktigt att både lärare och elever får kunskaper om utomhusundervisning. I och med detta kan man tillgodogöra sig alla möjligheter som forskningen visar när det gäller varia-

tion och växelverkan mellan olika lärmiljöer, vilket är av stor betydelse för bland annat hälsa, lärande och livskvalitet.

Uppläggningsen av undervisningen i det skolutvecklingsprojekt som presenteras i den här handboken har bland annat hämtats från boken "Friluftslivets pedagogik." (se sid 19)

Smedsby's elever spelar golf. Foto: Anna Cervin.

Mål med projektet

- Att stärka pedagogernas kunskaper i att undervisa i alla ämnen året runt i utomhuspedagogik.
- Att påvisa att golfbanans outnyttjade grönområden är ypperliga för lärande, hälsa och fysisk aktivitet.
- Att ta med eleverna till Motala GK vid 6 tillfällen för undervisning.
- Att skapa goda lärtillfällen för sina elever.

Upplägg, genomförande och upplevelser

Innan projektets start träffades skolans rektor, en pedagog samt ass prof. i utomhuspedagogik Anders Szczepanski (sedermera projektledare vid LiU) och MSc i utomhuspedagogik och friluftsliv Britta Brügge vid Linköpings universitet (LiU) för att dra upp projektets riktlinjer.

En interventionsutbildning i utomhuspedagogik planerades med 15 av skolan lärare vilka valdes ut av skolans rektor, verksamma inom fritidshem, låg- och mellanstadiet.

Undervisningsdagar under höst- och vårterminen Under hösten träffades skolans pedagoger med Anders och Britta i augusti, september och november. Efter årsskiftet 17/18 drogs nya riktlinjer upp för planering av vårterminen. Under våren genomfördes också ett antal utbildningsdagar i mars, april och juni. Efter varje intervention planerade lärarna på skolan in undervisningstillfällen med sina elever på golfklubbens yta och i dess lärmiljö.

Därefter utvärderades projektet av både kollegiet och i varje klass med deltagande elever.

Under hela året hade skolprojektet en inplanerad stående punkt på kollegiets arbetslagsmöten samt annan, extra tid om så behövdes. En pedagog fick i uppdrag att vara kontaktperson mot Anders Szczepanski och Motala Golfklubb.

Eleverna bussades från skolan till Motala GK. Klasserna F-3 och åk 4-6 åkte till golfklubben regelbundet vid flera tillfällen i sin ordinarie undervisning som var förlagd i detta område under hela skoldagar. Detta med anledning av att man inte skulle bli för många på samma plats utgick man ifrån en bascamp i ett skogsparti mellan golfbanorna. Buss hämtade vid skolan kl. 9 och vid golfbanan kl.13. Restiden var ca 10 min.

Klasserna besökte golfbanan i september, oktober och november under höstterminen och i april, maj och juni. Varje undervisningsdag hade ett tema utifrån det man lärt sig av Anders och Britta under utbildnings-

interventionen i utomhuspedagogik kopplat till Lgr 11 (grundskolans läroplan), och utifrån målen i ordinarie undervisning.

Tidsplan

- **September**
Eleverna bekantade sig med golfbanan: Lärde känna sin nya lärmiljö, via samarbetsövningar och teambildning samt lekar. "Plats för lärande genom lek."
- **Oktober**
Tema matematik, (geometri, former, taluppfattning) via stationer med olika undervisningsupplägg (vilka finns beskrivna i den framtagna pedagogiska ryggsäcken) i blandade grupper.
- **November**
Tema teknik, natur och språk. Sätta upp och laga mat på triangiakök. Skära grönsaker och koka soppa och "baka bröd på magen" (kemi) Gemensam aktivitet i grupper om fyra elever. Fysisk aktivitet och rörelse.
- **April**
Arbete med träd och knoppar, avgjutningar i lera och gips. Naturkunskap, biologi/ekologi
- **Maj**
Tema vår - ätliga primörer, göra egna dipper från växtriket som nachochips dippades i, artkunskap, ekologi, miljö och lekar
- **Juni**
Arbete vid dammen. Håvning av vattendjur, artkännedom, näringskedjor och näringsvävar, arbete med att bygga stora modeller av vattendjur med naturmaterial, (design, bild, estetiska ämnen) . Undervisningsupplägg med hållbarhet samt en filminspelning för åk 4.(se projektresultat). Tema vatten, lärande för hållbar utveckling i praktiken.

Baslägret i gläntan. Foto: Anna Cervin

Upplevelser

Elever

- Uppskattade projektet. Erbjöds kreativa, varierande inlämningsuppgifter att lösa tillsammans, detta skapade gemenskap och teambuildning, sociala mål uppnåddes.
- Upplevde projektet positivt. Fick möjlighet att visa glädje och skratta högt på lektionerna på annat sätt än vad vanligen äger rum i ett klassrum då utomhusmiljön uppfattades vara mer tillåtande. Inga "barriärer" uppfattades vara hindrade att ställa andra mer "öppna frågor" än vanligtvis de som uppkommer i en mer inrutad sluten klassrumssituation.
- Elever upplevde att de utvecklat sin samarbetsförmåga, kreativa förmåga, gruppgemenskap och därmed en djupare kunskap i undervisningen som var förlagd på golfbanan.
- Ett ökat engagemang och förståelse för hållbarhet, eleverna vurmade för miljön och de djur som lever där vi är. De önskade sig också en "golfbana" på sin skolgård.
- Minnen för livet – uppfattningar av tydligare och mer detaljerade beskrivningar kring vad de erfarit på golfbanan jämfört med de som klassrummets miljö kan erbjuda
- Lyckat projekt!

Pedagoger

- Pedagogerna upplevde att de fått tillräcklig kunskap kring utomhusdidaktik: Vad (kunskapsinnehållet), var (platsrelationerna på golfbanan) hur (undervisningsmetoder), när (under dagen, veckan, månaden, skolåret – relaterat till schemaläggning och undervisningsstruktur) samt varför (vetenskapliga argument relaterade till att utvidga lärmiljön utanför klassrummet väggar). Att skapa trygghet och säkerhet, att undervisa i utomhuspedagogik och på golfbanans många lärmiljöer.
- Pedagogerna kunde se hur eleverna utvecklade sin samarbetsförmåga, kreativitet, empati för varandra samt för djur och natur – (biologisk mångfald) som en del av skolans hållbarhetsmål.
- Både pedagoger och elever kände glädje och lycka i ett aktivt samlärande samtidigt som vi lärde känna och kom varandra närmare.
- Pedagogerna upplevde att eleverna fick en djupare kunskap i Lgr 11:s (läroplanens) arbetsområden som berördes på golfbanan och att de därmed berättade mer detaljerat i sina beskrivningar av vad de varit med om jämfört med en klassrumssituation.
- Eleverna uppvisade både medveten och omedveten rörelseglädje.
- Pedagogerna var överens om att detta varit ett givande projekt och skulle gärna vara med att lära ut detta till andra skolor i landet samt knyta upp golfanläggningar i en utökad pedagogisk markanvändning i ett lärande för hållbar utveckling i praktiken och den vinning detta pilotprojekt resulterat i för eleverna.

Grisleken – med trynet i mossan. Foto: Anna Cervin

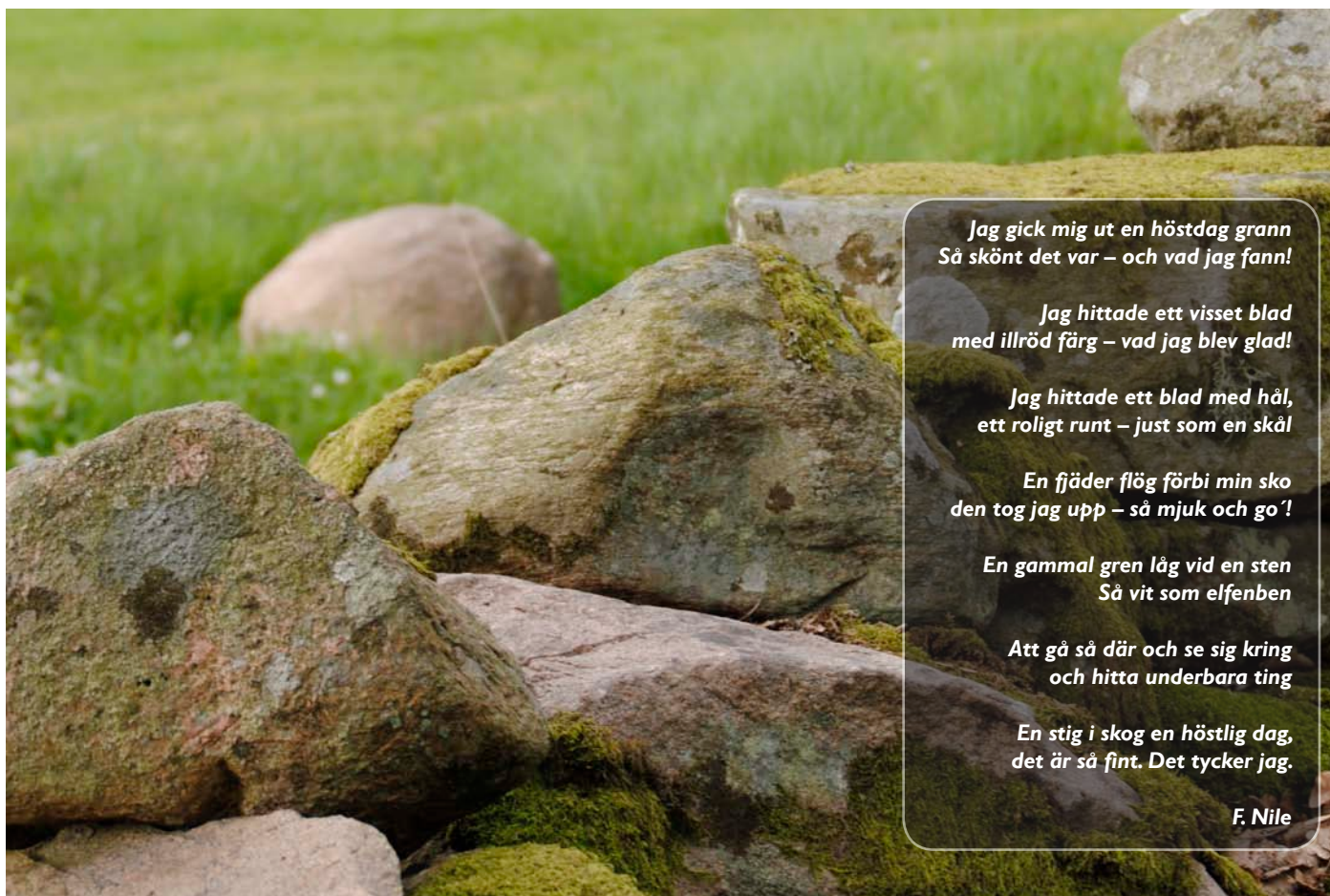
TIPS - När du använder golfbanan som utomhusklassrum

Fika och gemenskap. Foto: Anna Cervin

- Lär känna golfbanans olika områden och vilka möjligheter som finns för utbildning i enlighet med läroplanen.
- Skapa goda relationer till personalen på golfklubben och var väl införstådd med vilka regler som gäller på golfbanan och vikten av att följa dessa. Informera golfspelare ni möter om vilka ni är och varför ni är i området.
- Ha samma rutiner varje gång så att elever och lärare upplever trygghet och återseendets glädje.
- Respektera och förklara Allemansrätten.
- Dokumentera verksamheten och bearbeta erfarenheter från utevistelsen vid återkomsten till klassrummet i skolan.

NÅGRA PRAKTISKA ÖVNINGAR

Vad har hänt ute i landskapet?

Att levandegöra detaljer

Golfbanan har en mycket intressant topografi, där de intensivt skötta spelytorna står i kontrast till den omgivande naturen. En biologisk mångfald finns i de vildvuxna områden som gör golfbanan dramatisk. Dessa områden inbjuder till rörelse, fantasi och kunskaper som inte kan jämföras med den platta yta som oftast ett klassrum eller skolgård erbjuder.

När vi vandrar i landskapet finns det mycket som man vanligtvis inte lägger märke till. Det kan vara en gammal stenmur, en grindstolpe, odlingsröse, ett äppleträd eller helt enkelt en sten.

Dela in deltagarna i grupper, 3 - 5 personer. Låt varje grupp välja sitt objekt. Det gäller nu att lära känna det man valt och göra en historia omkring det (sann eller påhittad). Gruppen tar fram sina egna kunskaper, letar fakta och använder fantasin. Berättelsen kan omvandlas till ett drama där alla agerar. Ett annat alternativ kan vara att framställa en film eller på annat sätt använda sig av digital teknik.

Vid arbete med barn är det inte enbart det talade ordet som är den bästa metoden. Då plockar man fram klassens favoritmått eller andra föremål som barn tycker om att prata med. På så sätt kan berättandet göra den ruttna stubben intressant och med dialog och inlevelse förmedlas kunskaper.

Reflektion: Att själva hitta kunskaper och att använda sig av både fantasi och IT kan stimulera till djupare studier och större nyfikenhet. Undervisningsupplägget kan kopplas till olika ämnesområden exempelvis språk, matematik, teknik och estetiska ämnen. Samarbete, lyssnandets konst och formuleringsfärdigheter, bidrar till ökad kommunikation mellan människor.

Gruppindelning

Att variera grupptillhörighet

Många gånger vill deltagarna tillhöra en speciell grupp och det kan vara svårt att dela på dem. Genom att använda olika metoder för gruppindelning blir inte själva gruppindelningen av så stor betydelse eftersom "slumpen" avgör vem man ska vara tillsammans med. Att välja olika metoder medverkar även till att deltagarna inte behöver känna sig utpekade.

Tick-tack

Att involvera teknik med gruppindelning

Innan man gör själva indelningen pratar man om klockans utveckling, allt från solur till dagens sätt att visa tiden. Finns det möjlighet kan man ta med en gammaldags väckarklocka så att eleverna får höra tick-tackljudet och se visarna på uret.

Gruppindelning. Deltagarna startar i en ring. Den förste säger TICK och tar ett steg bakåt, den andre säger TACK och tar ett steg in i ringen. När alla har tagit ett steg in eller ut har man två ringar eller lag som kan användas när man sedan gör en aktivitet med två lag.

Reflektion: Det här är ett sätt att få in ämnet "teknik" i undervisningen. I dialog med deltagarna kan man bland annat fundera över var man kan se klockor och hur de fungerar (på kyrkan, på stationshus, på skolan). Någon har kanske sett "Big Ben" i London eller ett gammalt ur med lod hos någon äldre släkting.

Lika kottar

Att låta naturen vara avgörande vid indelning av grupper

Gå igenom olika kottar. Vad är till exempel skillnaden mellan grankotte och tallkotte? Alla hämtar var sin tallkotte. Det gäller nu att jämföra kottarna och hitta en kotte som är så lik den man själv har. De två med lika kottar bildar ett par. Vill man ha en grupp med fyra deltagare letar man efter ett par med liknande kottar.

Reflektion: Genom att använda kottar (eller andra naturföremål) riktas uppmärksamheten mot kottarna i stället för mot personen i fråga. Hittar man inte en liknande kotte kan man hitta liknande detaljer (båda har skaft, lika färg, ätna av ett djur). Huvudsaken är att man hittar något som man kan enas om, som gör att de hör ihop.

På uppdrag i naturen. Foto: Anna Cervin

"Vad har jag i handen?"

Att beskriva något man inte sett

Alla deltagarna samlas i en cirkel med händerna bakom ryggen och blundar. Ledaren delar ut ett föremål från naturen. (Beroende på hur många grupper som ska bildas. Exempelvis: fem grupper med fyra deltagare i varje grupp, blir det fem olika föremål med fyra exemplar av varje). Deltagarna ska nu beskriva vad de har i handen utan att tala om vad det kan vara. När alla berättat visar man på given signal vad man har, de som har lika föremål bildar nu grupper.

En variation är att en av deltagarna beskriver och visar vad som finns i handen och de som tror att de har samma sak visar det. Det kan då hända att deltagarna har olika saker vilket medför att man får visa sitt föremål vid nästa beskrivning.

Reflektion: Detta är en övning i att beskriva det man inte ser så att övriga förstår om det föremål som finns i handen kan kännas hårt, mjukt, vasst, kallt, varmt etc. Ett bra sätt att träna både svenska och andra språk.

Förflyttningar

Att göra vandringen lustfylld

Kottevandring

Parvis förflyttning. Sätt en kotte mellan varandras axlar eller varandras huvud och gå angiven sträcka. Vill man ha grupper med fyra deltagare i varje, letar man reda på ett par med liknande kottar. Att gå en given sträcka med gruppen, när man har kottar mellan varandra utan hjälp av händer är inte helt lätt, men det lockar ofta till skratt och vägen tycks kortare. Det gäller här att samarbeta så att man inte tappar kottarna under förflyttningen. Om man tappar kotten ta man upp den och fortsätter där man är.

Reflektion: Uppgiften att vandra en viss sträcka med kottarna fordrar samarbete och inte minst närkontakt med varandra vilket även bidrar till social träning.

Jämföra pinnar

Alla hämtar en pinne som är till exempel minst 43 cm och högst 127 cm lång. Ledaren bestämmer måtten. När man samlas jämför man de olika pinnarna och ställer sig på led efter pinnarnas längd. Deltagarna ställer sig efter varandra och ska tag i framförvarandes pinne så att det blir ett långt led. Med sång går man sedan en angiven sträcka.

Reflektion: Genom att använda sig av pinnarnas längd utpekas inte deltagarna. Är man kortast eller längst i gruppen behöver man inte stå först eller sist, som ofta förekommer. Genom att ange bestämda mått tränas matematik. Vid framkomsten till målet kan pinnarna användas till att bland annat arbeta med geometriska former, räkna ut den gemensamma längden eller jämföra pinnens längd med föremål i naturen.

Cirkeln det pedagogiska rummet

Att känna sig trygg i en ny miljö

En nyckel till god utomhuspedagogik är att det finns undervisningsupplägg och metoder som återkommer i utomhusvistelsen. Det bidrar till att deltagarna känner sig trygga i gruppen och även i en ny miljö. Utomhus finns det inga synliga väggar, därför gäller det att hitta det "pedagogiska rummet" och ett sätt är att använda sig av cirkeln. Man kan uppleva hur det känns att stå axel mot axel så nära att man nästan nuddar varandra. (I boken "Friluftslivets pedagogik" kallas ringen för "gnuggcirkel".) Vad man kallar cirkeln, är upp till var och en, men det är alltid mer spännande att ha ett speciellt namn på den.

Cirkelns form ger många fördelar. Hur tätt man ska stå beror på aktiviteten. Står man tätt tillsammans är det enkelt att sänka rösten, kanske till och med viska. I cirkeln är det ingen som står framför eller bakom någon. Som ledare är du en medlem i gruppen. Du har ögonkontakt med alla och kan då genast se allas reaktioner och har möjlighet till förtydligande när någon inte förstår eller känner sig osäker. I cirkeln är det också enklare att föra ett samtal då närheten gör att man kan prata "med vanlig röst". Genom att vid alla samlingar alltid använda sig av cirkeln är det enkelt att få en överblick och se att alla är samlade. Man vet också att när man står där kommer något nytt att hända.

Ledarens position ändras vid varje ny cirkel eftersom solens ställning har att göra med var ledaren står. Som ledare har du alltid solen i ögonen så att alla ser dig tydligt och inte behöver anstränga sig. Det blir automatiskt att du rör dig mellan deltagarna. I och med att man alltid utgår från cirkeln känns det lätt att komma igång med något nytt när man byter plats. Att byta plats är också en av utomhusundervisningens metoder. När en övning avslutats förflyttas gruppen till en ny plats, som bara kan ligga några meter bort. Förflyttningen markerar då att något nytt ska hända och man är åter nyfiken på nästa moment, vilket underlättar att hålla intresset uppe.

Reflektion: Cirkeln är utomhuspedagogikens klassrum. Det är lika viktigt att man finner glädje och trygghet utomhus som i det vanliga klassrummet.

Ett landskap i en liten ask. Foto: Anna Cervin

Påsens hemligheter

Att samla kunskaper

Den här aktiviteten kan göras med många variationer och man måste använda hela kroppen. Deltagarna delas in i mindre grupper, 3-6 st. i varje. Vid startplatsen markerar varje grupp en plats 0,5 x 0,5 m, gruppens "bo". Synligt från startplatsen hängs i olika riktningar tygpåsar med naturföremål (5 - 10 föremål i varje.) Ledaren har samma föremål som i finns i påsarna eller föremål med koppling till innehållet i påsarna. Deltagarna i smågrupperna håller hela tiden i varandras händer. Varje grupp får ett av föremålen av ledaren. Detta ska sedan hämtas i en av påsarna och läggas i gruppens "bo". Därefter får gruppen ett nytt föremål att hämta. När det är tomt i påsarna samlas grupperna och redovisar för alla vad de hittat. Fokus kan exempelvis ligga på vilka växter som är ätliga, vintergröna eller kan användas av människan.

Reflektion: Övningen har många användningsområden ex. geografi: man får en huvudstad eller flagga och ska hitta landet i en av påsarna. En historisk händelse till exempel ett årtal. Geologi, en bergart eller mineral. För yngre åldrar är det enklast att hämta samma sak som man fått av ledaren. Ju äldre deltagarna är desto svårare uppgift. Det gäller nu att komma ihåg i vilken påse de olika sakerna ligger.

Genom att man håller varandras händer tränas samarbete och hänsynstagande. Den som inte springer så fort kan vara den som kommer ihåg var det aktuella föremålet ligger. Här kombineras rörelse och lärande. I lärandet ingår också redovisningen där gruppens kunskaper kommer fram, exempelvis namn på olika arter. Vad gäller geologi kan man berätta var de olika stenarna kan hittas, vad de innehåller, hur bergarten har bildats och varför.

Vördnad för naturens värden

Att ta ansvar för naturen

När vi är i naturen gäller det att ta väl hand om naturmaterialet som använts. Det kan exempelvis vara stenar, grenar, mossor, blommor och annat användbart. Att lämna en plats som den var när vi kom ska vara en självklarhet. Materialet som vi använt ska tillbaka och cirkulera i naturen!

Två av deltagarna utses till att ta hand om materialet efter övningen. De ska nu hitta en fin plats att lägga det på och säga: "tack för lånet!" Detta är en träning i att visa hänsyn till och förståelse för det ekologiska systemet. Här är det tillfälle att prata om vad som händer vid nedbrytning och vad kretslopp innebär.

Reflektion: Att tacka för lånet är ett sätt att visa ödmjukhet för naturens värden. När man arbetar med små grupper är det någon i varje grupp som ansvarar för tillbakalämmandet. Det här kan också vara en väg att få större förståelse för det som växer och att ta ansvar för sina handlingar. Deltagarna har också möjlighet att i gruppen berätta varför man valt just den här speciella platsen. En övning i att förmedla kunskaper, speciella iakttagelser och känslor.

Kärt möte med en ny vän. Foto: Anna Cervin

Naturpoesi

Att upptäcka naturens mångfald

Dela in deltagarna i smågrupper, 3 – 7 personer. Varje grupp får en naturdikt skriven på papper med brända kanter, hoprullad och förseglad med ett snöre. Deltagarna hämtar nu ett föremål från varje diktrad och vid redovisningen läses diktraden samtidigt som eleven visar föremålet. I stället för att ”bara” läsa dikten kan man dramatisera, sjunga, vara operasångare eller agera med livfulla gester, det är bara fantasin som sätter gränser.

Reflektion: Den här övningen tränar samarbete, fantasi, uppmärksamhet, att agera inför andra. Den uppmuntrar även till upptäckter ute i landskapet utan krav på artkunskaper. Den är ett steg i att uppleva naturens mångfald. I och med att uppgiften ges på ett annorlunda sätt, (i form av en pappersrulle med brända kanter, i stället för ett plastat papper) blir nyfikenhet och motivation ofta mycket större. Låt eleverna skriva egna poem som man sedan byter med andra grupper. Det kan även bli en aktivitet på ett annat språk.

**Plocka något som växt högt upp
och något som liknar en tupp
ett blad stort som en hand
en sten som liknar en tand
ett frö som flyger i luften så lätt
och något som ni kan sjunga om på många
sätt.**

**Plocka ett blad vasst som ett spjut
och något som vill komma ut
ett gräs långt som en arm
och något som i handen känns varm
en oval liten sak
och en pinne rak
och något som sticker dig
och något vackert som en hälsning ifrån
mig!**

**Hämta fyra mossor mjuka
och något som kan bota sjuka
fem olika blad
och något från en stad
en sten rund och len
ett djur med åtta ben
något som man knappast ser
och något som har ramlat ner
en söt liten fe
som lätt får er att le.**

Svamlära med Anders Szczepanski. Foto: Anna Cervin

Naturen som skafferi

Att upptäcka naturens många smaker
och användningsområden

Förr i tiden använde man sig av naturen som skafferi. Lingon, blåbär och hjortron var skogens bär som bidrog till att förhöja smaken på maten samt var ett viktigt vitamintillskott under vintern. Då gick vanligtvis hela familjen ut för att samla in vad man kunde hitta i naturen. En tradition som inte så många följer i dag. Därför kan naturens smaker bli en upplevelse för smaklökarna. Det vanligaste man plockar är bär och olika sorters svamp, där favoriterna är **gula kantareller** och **trattkantareller**. Med hjälp av en svampbok kan man snart lära sig andra delikata arter. Passa på och gör en svamputställning där man klart ser svamparnas likheter och olikheter. Inte minst vilka svampar som inte ska ätas. Passa även på att steka den ätliga svampen när ni är i naturen, smakupplevelsen blir då ännu större än i klassrummet.

Insamlandet av olika växter som torkas till vinterhalvårets te-stunder kan återkalla minnet från fina vår- och sommar-dagar. Exempel på te-växter är **lindblommor**, blad från **hal-**

lon, **mjölkört**, **björk**, **nässlor**, **blåbär**, **lingon**, **älgört** och **klöverblommor**. Häll kokande vatten över blommor och blad, låt det stå och dra 10 - 15 minuter. För att söta teet är det honung som gäller. Prova olika blandningar för att hitta favoritteet. Plocka blad och blommor en varm dag och lägg dem att torka på en varm och torr plats. När de går att smula sönder är de så torra att de kan förvaras i en papperspåse till höstens och vinterns behov. Vår och försommar är bästa tiden för att använda växter från naturens skafferi. Ska man använda rötter är eftersommaren och hösten den bästa skördetiden. **Tranbär** och **slånbär** blir sötare om de inte plockas förrän det har blivit minusgrader.

Smaksatt bröd med **björklöv**, **nässlor** eller kokta **granskott**. De ljusgröna skotten ytterst på granens grenar plockas i maj och de kan även användas till soppa. En handfull **harsyra** under osten på smörgåsen ger en smak av naturens syrlighet. Nya smakupplevelser!

Chips och dip med smak av vårens primörer. Foto: Anna Cervin

En av vårens primörer är **nässlan**. Plocka de första som kommer upp och koka en god soppa. Servera med kokta ägghalvor och nybakat bröd! Nässlor kan man även använda till stuvning i gratäng eller piroger. Ungefär samtidigt som nässlorna, kommer **kirskålen** med sina gröna blad och långa rötter (alla trädgårdsägares fasa). De spåda bladen användes bland annat till fyllning i gratänger eller omeletter.

En annan allmän växt är **maskrosen** som har många användningsområden. De första spåda bladen används till sallad. Blommorna kan stekas i smör, läggas i salladen eller användas till vinframställning. Rötterna är väl rengjorda och skurna i bitar och kokas (byt vatten några gånger så försvinner den beska smaken), och sen användas tillsammans med andra rotsaker i soppa eller blandad med purjolök i gratäng med en god riven ost som täcke.

Mjölkrörten eller rallarroten har även den olika användningsområden. De första skotten som kommer, plockas och kokas (utan blad) i saltat vatten som sparris, äts med smör. Bladen steks i smör alternativt olja. En nypa salt och ni kan festa på skogens egna chips. Bladen kan också användas till

te. En gång i tiden importerades detta te från Ryssland som orientaliskt te. Fröpenslarna har använts till bland annat stoppning i kuddar.

Naturen bjuder på många möjligheter, men man måste ha kunskaper om vad som går att äta! Det finns även sådant som bör lämnas kvar eftersom de är giftiga för människan. Var även uppmärksam på allergier!

Reflektion: Vi upplever naturen med alla våra sinnen, men ofta glömmar vi bort att smaken kan ge en förhöjd upplevelse. Den kan även ge oss kunskaper om olika trädets användningsområden. Exempelvis har rönn en besk smak som sprider sig i korv eller kött vid grillning. De olika smakerna kan även vara till hjälp för att komma ihåg växtens namn. De söta smultronen som träs på grässtrå kan ge bestående barndomsminnen!

Små grankottar. Foto: Rolf Harborn

Ekorre vid fågelbordet. Foto: Robert Ekholm

Naturens mångfald

I naturen finns det många olika färger som man vanligtvis inte lägger märke till. Skogen är grön- men vilka variationer i den gröna färgen kan identifieras? För att upptäcka mångfalden gäller det att inte enbart titta på stora ting. Även små knoppar, bladnervar eller kristaller i en sten har sina färger.

Färger på halsdukar

Att upptäcka naturens färger

Materiel: mönstrade tygstycken, halsdukar eller scarfs – ett antal att välja mellan. Dela den stora gruppen i mindre grupper (3 – 6 i varje). Varje grupp ska nu välja ETT tygstycke. Det gäller att argumentera varför man tycker ett speciellt tyg är vackrare än de andra. Tygstycket läggs på marken och gruppen ska nu tillsammans hitta naturföremål med samma färger som på tyget. Vid redovisningen sätter man namn på kompositionen och förklarar varför man just valt dessa föremål.

Reflektion: Här gäller det att samarbeta, att argumentera och att titta på detaljer. Övningen vill visa hur många olika färger och nyanser det finns i naturen under olika årstider som vi sällan lägger märke till samt att man kan upptäcka naturens mångfald utan att ha kunskap om namnen. Det är även ett sätt att arbeta med färger utan att behöva vara konstnär. Har man mönstrade tyger kan övningen utökas till att också hitta former i naturen som passar till tygets mönster.

Artkunskap

Om att förvandlas till ett givet naturföremål

Hitta en varierad terräng. Berätta att här finns många olika arter av fyrfota djur, fåglar, blommor och fiskar. Nu gäller det att förvandlas till den art som ledaren ropar ut genom att med kroppen illustrera detta. Exempel: Älg – stå på alla fyra. Talgoxe – nudda inte marken (stå på sten, i träd, på stubbe...). Maskros – händerna över huvudet som en blomma. Gädda – ligg på marken. När ledaren ropar ett artnamn gäller det att så fort som möjligt inta den aktuella positionen. Efter en stund kan någon annan i gruppen ta ledarens roll.

Reflektion: Övningen visar om man kan namnen på djur och växter. Vill man göra aktiviteten svårare går det att även träna de latinska namnen. I samband med undervisningsupplägget kan man även prata om de olika namnen. Ex. Vad kan man använda växten till? Är fisken en söt- eller saltvattensfisk? Varför har fågeln fått det specifika namnet eller hur lever ekorren på vintern? Övningen ger möjligheter till rörelse efter var och ens förmåga. Vill man inte klättra upp på en stor sten kan den låga stubben vara tillräcklig.

Lekar för att hålla sig varm och lära

Vargen och fåren

En alla-vinner-lek med alvarlig bakgrund

Deltagarna är får som rör sig inom ett avgränsat, ”magiskt” område. Förutom får finns även en varg (en elev med en mössa, vante eller annat i handen). Vargen jagar fåren. Genom att placera mössan i magen på ett ”får” förvandlas det till en ”varg”. Vargen förvandlas till får. Fåren kan skydda sig genom att parvis ställa sig mage mot mage. Vargen kan ställa sig vid ett par och räkna till 5 – då måste paret dela på sig och kan åter jagas. Under lekens gång utser man flera vargar. Vid övningens slut (bestäms av ledaren) är alla vinnare och har rört på sig.

Reflektion: Innan man börjar aktiviteten diskuteras vad man är rädd för i naturen. Allt från myror, fästingar, ormar till älgar och vargar. När någon säger varg, tar man tag i den pedagogiska tråden och tar upp ett samtal om vargar och vargens beteende. Vid rätt tidpunkt i berättelsen är det dags att börja aktiviteten. Förutom faktakunskaper får man bland annat använda sin fantasi, röra vid varandra, hjälpa den som blir jagad, räkna (kanske på annat språk), skratta och bli varm. I detta sammanhang kopplas faktakunskaper till handlingsburen kunskap.

Klockan

Att träna matematik, rörelse och samarbete

Två lika stora cirklar. Den ena cirkeln är sekundvisare och har en ”boll” som ska kastas i turordning i cirkeln. En i taget kastar bollen vidare och samtidigt räknar alla högt 1, 2, 3, 4 och så vidare tills det andra laget ropar ”stopp”. I den andra cirkeln springer den som startar, när första bollen kastas, ett varv utanför cirkeln, förbi sin plats och klappar nästa i handen som då börjar springa. Den som sprungit ställer sig på sin plats. Siste man i den ”springande” ringen ropar stopp när alla sprungit klart. Hur långt hann den andra ringen att räkna?

Reflektion: Genom att ALLA ska räkna högt samtidigt som bollen kastas tränar man att göra två saker samtidigt. Den som inte är så bra på att räkna får stöttning när man hör de övriga. Övningen är också bra när man vill lära sig ett annat språk. Här tränas även samarbete och att följa regler. I ringen där man springer aktiveras hela kroppen och ger utlopp för kroppens behov av rörelse.

Robot

Att koppla ihop matematik och rörelse

Robot är ett tjeckiskt ord som betyder ”tvingad arbetskraft”. I början kunde roboten endast ta emot enkla signaler till skillnad mot dagens mycket avancerade. I övningen flyttas man tillbaka i tiden då roboten endast klarade av enstaka signaler.

I tremannagrupper utser man en robotskötare – de andra två är robotar. Robotarna börjar med att stå med ryggarna mot varandra. Efter en klapp på huvudet börjar robotarna att gå rakt fram. Robotskötaren ska nu försöka få dem att röra sig så att de till slut står mitt emot varandra. Det gör man genom att ge ”robotarna” en klapp på vänster eller höger axel. Roboten kan bara vända sig 90 grader åt det hållet som klappen kommer på axeln. (Klapp på vänster axel – roboten vänder 90 grader till vänster. Klapp på höger axel roboten vänder 90 grader till höger.) MEN robotskötaren får endast ge EN klapp på roboten åt gången. När han gjort det springer han till den andra roboten och ger den en klapp. Hela tiden rör sig robotarna rakt fram i den riktning som de fått av robotskötaren. När de båda robotarna träffar varandra byter man robotskötare. Träffar roboten på ett hinder kan den själv välja åt vilket håll den ska röra sig.

Reflektion: I övningen får man med kroppen känna in vad 90 grader betyder i matematiken. Här tränas även taktik, hur ska man få robotarna att mötas? Att följa instruktionen från robotskötaren är inte helt enkelt (att gå rakt fram, att vända sig 90 grader, att lyda robotskötarens tecken) Förutom detta blir man varm av allt springande. En bra övning vintertid i snö, men kan genomföras under hela året.

Rörelselekar i snön med Britta Brügge. Foto: Anna Cervin

Parövning med variation

Om att med små förändringar skapa nya lekar

Alla står parvis i armkrok. En av deltagarna jagas av en annan deltagare. Den som jagas kan rädda sig genom att haka fast i ett par som står armkrok. Den som står på motsatta sidan av paret blir då fri och blir jagad. Blir den jagade "tagen" är det han/hon som jagar. Varianter på denna aktivitet är till exempel att den som blir "fri" jagar den som tidigare jagat. Man kan också sätta ljud till de som springer. Den jagade förvandlas till mus, (pip, pip, pip) och den som jagar kan agera som ett rytande lejon.

Reflektion: Här har man med små ändringar varierat övningen. Även om de i grunden är samma aktivitet förändras den till något nytt, enbart genom att sätta ljud och rörelse till övningen. Deltagarna måste även vara reaktionssnabba för att komma iväg eller byta roller.

Kasta tiokompisar

Om att öva kunskaper och tillsammans med rörelse

Deltagarna bildar en ring. Är man många i gruppen dela upp den i mindre grupper (ca 10 - 12 i varje ring). En tygpåse med mjukt innehåll kastas sedan till någon i ringen samtidigt som man säger en siffra 0 - 9. Den som fångar påsen ska då säga siffran som tillsammans bildar 10. (ex 4+6, 2+8) Efter svaret snurrar man runt ett varv, anger en ny siffra (mellan 0 - 9) och kastar påsen till en annan deltagare. Svårighetsgraden ökas genom att svaret (summan av siffrorna via huvudräkning) exempelvis ska bli 100 eller 1000. Man kan också här även använda sig av de fyra olika räknesätten (plus, minus, multiplikation eller division).

Förutom matematik finns det många andra områden där den här aktiviteten kan användas. Språk - i form av motsatsord. Läxförhör av engelska glosor. Geografikunskaper: Land - huvudstad. Historia - årtal - viktiga händelser.

Reflektion: Att vara i mindre grupper innebär att deltagarna oftare får "bollen" (förhindrar otålighet i gruppen). En tygpåse med mjukt innehåll är lättare att handskas med än en hård boll, och förhindrar frestelsen att sparka iväg den om den hamnar på marken. Genom att man ska svara, snurra runt ett varv, hitta en ny siffra och kasta bollen gör man många aktiviteter samtidigt vilket tränar hjärnans förmåga att utvecklas via motorik och kognition.

Ett - två - tre

Om att räkna med kroppen

Att räkna till tre är för många enkelt, men att samtidigt göra rörelser kan försvåra det hela. Bilda två led mitt emot varandra. Nu räknar man tillsammans med den som man står mitt emot. Man varvar och säger vart annat räkneord: 1 - 2 - 3. 1 - 2 - 3. 1 - 2 - 3 osv. (Fetstil anger kamraten som man står tillsammans med.) Nästa variant är att man inte räknar högt på ett. I stället klappar man i händerna. Klapp - 2 - 3 - klapp - 2 - 3 - klapp - 2 - 3.

Nästa steg är att man i stället för rösten, med båda händerna slår på sina knän. Slutligen gör man ett hopp i stället för att säga tre. Man visar med kroppen i stället för att säga det med ord.

Reflektion: En till synes enkel övning, men tillkommer det rörelser blir det en helt annan sak. Då måste man koncentrera sig. Att göra olika saker samtidigt, fordrar övning vilket hjärnan behöver.

Krrrrrabbor och krrrrrrräftor

Att tillsammans öva ljud

Gruppen delas in i två lag: krabbor och kräftor. De båda lagen står nu 10-15 meter från varandra, bakom var sin linje. Bakom linjerna har krabborna och kräftorna sina fredade områden eller "bon". Aktiviteten börjar med att tillsammans diskutera vad som finns under vattenytan i havet på Västkusten. Bland annat hittar man krabbor och kräftor. Kräftorna samlas inom sitt område och krabborna inom sitt. De båda lagen går nu mot varandra under tiden som man säger krrrrr. När ledaren ropar "kräftor" försöker kräftorna att kulla krabborna. De krabbor som blir kullade förvandlas till kräftor. Nästa gång man går mot varandra gäller det att komma ihåg om man är krabba eller kräfta. Antalet deltagare i lagen varierar för varje gång man går mot varandra. Det är exempel på "alla-vinner-lek".

Reflektion: Från kunskap om havet övergår man till förvandling till krabbor och kräftor. Där det gäller att reagera och komma ihåg samtidigt som man ska säga krrrrr. Flera olika moment som tränar både kropp och kunskaper. Genom att säga krrrrr hjälper man kollektivt till att träna ljudet. Självklart hittar man egna ljud som man har svårt att säga men som tränas i den avslappnande leken. Detta är ett sätt att träna olika ljud vilket är viktigt vid språkbildning.

Bild från informationsfilm om projektet

Dagens reflektion

Om att berätta om dagens erfarenheter

Tillsammans tittar man på vad dagen /utevistelsektionen innehållit. Titta på vad vi har gjort (innehållet), var (platsen), hur (metoder), när och inte minst "Varför gjorde vi på detta viset"? Vilken betydelse har platsen haft för aktiviteten? Genom att alla ger sina synpunkter upptäcker man att vad andra gjort har även jag varit med om.

Vad har jag lärt mig?

I cirkeln berättar alla en sak man lärt sig under de olika undervisningsuppläggen. I och med att man får höra vad andra lärt sig, upptäcker man också den egna nya kunskapen. Vi är stolta när vi lärt oss något och att kunna ge svar när någon frågar: Vad har du lärt dig i dag?

Reflektion: Att tillsammans titta tillbaka på undervisningstillfället visar att man har lärt sig något utan att vara medveten om det. I en lek uppfattar man inte att det är ett lärmoment eftersom man skrattat och har rört sig. Alternativa inlärningsmetoder ger nya kunskaper.

Läroplanen Lgr 11

Med utomhuspedagogik som verktyg konstateras att man arbetar enligt kunskapsformerna i läroplanen (Lgr 11) där nyckelorden är fakta, färdighet, förtrogenhet, förståelse och förundran. (Läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2019).

**Om man går fort fort
och tittar rakt fram
då kommer man fort fram.
Om man går långsamt
och tittar på allt vid väggkanten,
om man tar upp en sten
och luktar på en blomma
- då går det inte fort.
Men stenen
och blomman
har blivit ens vänner.**

Kaj Bäckman

Att läsa mer

De flesta aktiviteter, övningar eller undervisningsupplägg kan du läsa om i boken **Friluftslivets pedagogik. En miljö- och utomhuspedagogik för kunskap, känsla och livskvalitet.** (Britta Brügge, Matz Glantz och Klas Sandell (red) et al. 2018, 5:e rev upplagan, Liber förlag. (ISBN 978-91-47-10003-3).

Studien som pekar på utomhusundervisning och lärande relaterat till skolprestationer, naturkontakt och fysisk aktivitet; **Klassrum med himlen som tak: en kunskapsöversikt om vad utomhusundervisning betyder för lärande i grundskolan.** Johan Faskunger, Anders Szczepanski och Petter Åkerblom, Linköping University Electronic Press, 2018., s. 62. <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1218908&dsid=6426>

Antologi med bidrag från forskare och lärare verksamma i grundskola och på universitet redovisar olika perspektiv på och möjligheter med utomhuspedagogik. **Utomhuspedagogik – Lärmiljö, närmiljö och det utvidgade klassrummet,** Olof Fastén 280 sidor, Studentlitteratur, Lund (2019).

Information om projektet, länk till film samt till den kommande slutrapporten hittar du på STERFs hemsida: <http://www.sterf.org/sv/projects/project-list/go-outdoors-and-use-the-golf-area-in-a-pedagogical-way>

Bilder från informationsfilm om projektet

Författare till denna handbok:

BRITTA BRÜGGE
FM, utomhuspedagog, metodutvecklare Spetsa AB
britta.brugge@tele2.se

ANNA CERVIN
Förstelärare, Smedsby Skola, Motala kommun
anna.cervin@telia.com

PROJECT NAME: Go outdoors and use the Golf area in a pedagogical way – creativity, learning and health in the unlimited classroom

PROJECT PERIOD: May 2017 - April 2019

CONTACT PERSONS

Anders Szczepanski and Britta Brügge, Spetsa AB (Linköping University Holding AB, Linköping University) Teknikringen 10, 583 30 Linköping, Sweden. E-mail: anders.szczepanski@spetsa.se and britta.brugge@tele2.se

PROJECT OBJECTIVES

- Pedagogic use of the golf area through all four seasons.
- Develop a model for pedagogic land use of the golf area for outdoor teaching in compulsory school, grade 1-6 and a pedagogic 'rucksack' including basic equipment.
- Connect the outdoor pedagogic activities to the norms and value in the Swedish (Lgr11) guidelines and curriculum with connection to subjects, themes and the Swedish right and public access to nature.
- Evaluate the ways of learning and experiences by teachers and pupils with interviews, open questions and questionnaires in a last evaluation and phenomenographic study over time, 2017-2018.

PROJECT PRESENTATION

<http://www.sterf.org/sv/projects/project-list/go-outdoors-and-use-the-golf-area-in-a-pedagogical-way>

STERF (Scandinavian Turfgrass and Environment Research Foundation) is the Nordic golf federations' joint research body. STERF supplies new knowledge that is essential for modern golf course management, knowledge that is of practical benefit and ready for use, for example directly on golf courses or in dialogue with the authorities and the public and in a credible environmental protection work. STERF is currently regarded as one of Europe's most important centres for research on the construction and upkeep of golf courses. STERF has decided to prioritise R&D within the following thematic platforms: Integrated pest management, Multifunctional golf facilities, Sustainable water management and Winter stress management. More information about STERF can be found at www.sterf.org